

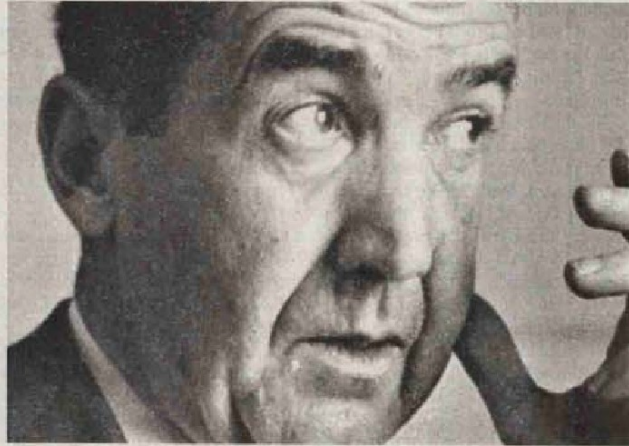

Dünya edebiyatının filolojisi

Martin Vialon'un hazırladığı bu seçkiyle, Auerbach'ın bir kısmına sadece Türkçede ulaşılabilen on dört yazısı ve bir kısmını İstanbul'dan yazdığı birkaç mektubu Türkiye'li okurlara sunuldu

Alman filolog ve edebiyat tarihçisi Erich Auerbach ikinci dünya savaşı sırasında İstanbul'a bir mülteci olarak gelmiştir. Harp esnasında "Roman Filolojisi Giriş" isimli muazzam eserini buradayken tamamlamıştır. Aslında daha sonraları bir klasik başyapıt olacak Mimesis. Dargestellte Wirklichkeit in der abendländischen Literatur (Mimesis: Batı Edebiyatında Gerçekliğin Temsili, 1946) kitabını yine on bir yıl kaldığı İstanbul'da yazmıştır. Auerbach 1910-13 yılları arasında hukuk öğrenimini görmesine rağmen 1914'te Roman filolojisi alanına geçmiştir. I. Dünya Savaşı yüzünden kesintiye uğrayan filoloji öğrenimine 1918'de tekrar dönerek 1921'de bu alanda doktorasını aldı. 1929'da yayımladığı Dante als Dichter der irdischen Welt (Sektüler Dünyanın Şairi Dante) adlı çalışmasıyla Marburg Üniversitesi'ndeki filoloji fakültesinde öğretim üyesi oldu. Ancak Nasyonal Sosyalizmin yükselişi yüzünden 1935'te buradan ayrılmak zorunda kalmıştır. Yanlış bilmiyorsam ilk defa 1936'da Türkiye'ye gelerek İstanbul Üniversitesi'nde çalışmaya başlamıştır. 1947'de ABD'ye göç etmiş ve önce Pennsylvania Eyalet Üniversitesi'nde, sonra da Princeton Üniversitesi'nde öğretim üyesi yapmıştır. Princeton Üniversitesi'nde onun yaşayan bir öğrencisiyle birkaç yıl önce bir yazışma fırsatı olmuştu. (İsmi ni şu an hatırlamıyorum.) Dediğine göre Sayın Auerbach'ın eleştirel yönteminin özgünlüğünün sırrı onun filoloji, edebiyat eleştirisi ve tarih disiplinlerini birleştirip ilk kez ansiklopedik ve mikroskobik düzeyde metinleri tetkik etmesiyle açıklanabilirdi..." Daha sonra Auerbach, 1950'de Yale Üniversitesi'nde Fransız Edebiyatı profesörü oldu ve 1957'de ölene dek bu görevini sürdürdü. Sağlığında tamamladığı ikinci önemli eseri Literatursprache und Publikum in der lateinischen Spätantike und im Mittelalter 1958'de yayımlandı. (Geç Antik Dönemde Ortaçağ Latin Edebiyatı ve Dili) Yani bu kitap büyük filologun yayımlanan son eseri olmuştur.

Eskiden takip ettiğim bir dergi olan "Çağdaş Eleştiri"de Enis Batur, 80'li yıllarda Mustafa Nihat'ın "Türkçede Roman"ı isimli bir yazı yazmıştı. Batur, Mustafa Nihat'ı değerlendirirken yazının bir yerinde şöyle diyor: "Mustafa Nihat'ın yazınsallığı konu edinilmesinde yöntembilimsel ya da çözümleyici bir perspektifin yer alması şaşırtıcı değildir. Rus Bıççıları'nı ve çağdaş Frankfurt Okulu üyelerinin henüz geniş etkinlik alanı kuramamış çalışmalarını saymazsak, eleştirel sözbilimsel bir söylem kabına Batur'da da henüz kavuşulamamıştır. Ülke-

mizde birkaç yıl kalan Spitzer ve Auerbach'ın da Türkçede Roman'ın kaleme alındığı dönemde estetik girişimlerini henüz çerçevelememiş oldukları düşünülürse, Mustafa Nihat'ın Köprülü'den öğrendikleriyle nasıl bu derece bilimsel yöntemlik bir harç kurduğu üzerinde bir gün uzun uzadıya düşünülmelidir." Mustafa Nihat'ın bu çabası hariç tutulursa o günlerde Auerbach kitabını yazdığında bile bizim edebiyat çevrelerinde fazla bir ilgi görmemiştir. Kitap (Mimesis) harp esnasında yazıldığında "Dünya Edebiyatı Filolojisi" hakkında yeni araştırmalar ve daha etrafı bilgi toplamak, bibliyografyayı tamamlamak için lazım olan eserlere ve dergilere ne yazık ki yazarın ulaşma şansı olmadı. Aslında böyle olması sayesinde bu farklı tetkik metodunun (yörebilimsel) geliştiğini de söyleyebiliriz. Bizim fakültelerin hala bu metottan bihaber olduklarını düşünüyorum. Kitap yazılalı 50 küsur yıl olmasına rağmen hala çevrilmemiş olması da bize bunu göstermiyor mu? Mimesis'i ve çok sayıda önemli makalesini, Nazi Almanyası'ndan kaçarak yıllarca kaldığı İstanbul'da yazdığı halde ülkemizde yeterince tanınmıyor yazar. Bu aslında bizim edebiyat çevrelerine uygun bir vefasızlıktır.

Mayıs 2010'da, İstanbul'da Goethe Enstitüsü tarafından Alman Dil ve Edebiyat Akademisi işbirliğiyle "Sürgün - Edebiyat - Kültürün Bugünü" başlıklı bir konferans düzenlenmişti. Martin Vialon, Erich Auerbach'ı konu alan bildirisinde Mimesis'i değerlendirirken;

"Auerbach, bu kapsamlı çalışmasında Homeros'tan Eski Ahit'e ve Proust, Woolf gibi modernist yazarların eserlerine uzanan bir yelpazede, pek çok yapıtı değerlendirdi. Yazın incelemesinde yorumbilimsel yöntemi benimseyen Auerbach,

çalışmasında bu yönteme paralel olarak yazarların yaşadığı dönemin gerçeklerini, tarihini kavramaya, kendini yazarın yerine koyarak metinleri yorumlamaya çalışmıştır." demıştır. Edward Said 2004'te İngilizce olarak yayımlanan Mimesis adlı esere uzun bir önsöz yazmıştır. Bu önsözde kendisi; Auerbach'ın kitabının başarılı olmasını, "özellikle Auerbach'ın alçakgönüllü bilim adamı kimliğine bağlayarak, onun tüm heyecanlarını ve sorunlarını sergilemekten kaçınmayan, okurlarıyla doğrudan iletişim kuran bir yazar olmasını," bağlar.

Daha sonra bu konferans bu yakınlar da Metis Yayınları'nca bir seçki olarak basıldı. Martin Vialon'un hazırladığı bu seçkiyle, Auerbach'ın bir kısmına sadece Türkçede ulaşılabilen on dört yazısı ve bir kısmını İstanbul'dan yazdığı birkaç mektubu Türkiye'li okurlara sunuldu. Bu yazılarda Auerbach, Montaigne, Pascal, Montesquieu, Voltaire, Vico ve Rousseau gibi düşünürlerin çalışmalarını, Dante, Flaubert, Stendhal ve Proust gibi yazarları, Mimesis'te de kapsamlı bir biçimde ele aldığı gerçekçilik meselesini ve son dönemlerde çok tartışılan "dünya edebiyatı" kavramını incelikli bir biçimde ele alıyor. O zamanki siyasal konumuna dair kısa ama tok gözlemler içeren mektubun özel bir ilgiyi hak ettiğini düşünüyorum. "Yabanın Tuzlu Ekmeği" kitabında Martin Vialon yazdığı kapsamlı sunuş yazısında Auerbach'ın hayatını, eserlerini ve mirasını değerlendirmiştir. Aslında kendisinden bu alanda bir uzman olarak "Mimesis" in çevirisini de beklediğimizi söylemek iyi bir istek olurdu.

Kitabın sunuş yazısı: "Erich Auer-

bach'ın İstanbul'daki Hümanizmi" isimli bir başlık taşıyor. Sunuş yazısından sonra okuyucuya yararlı olabileceği düşünülecek biyografik ve tarihsel kronolojide hazırlanmış. Kitapta sırasıyla; Dante ve Vergilius, 16. Yüzyılda Avrupa'da Milli Dillerin Oluşumu, Yazar Olarak Montaigne, 17. Yüzyılda Fransız Kamusu, Kökünün Zaferi: Pascal'ın Politik Kuramı Üzerine Bir Deneme, Montesquieu ve Özgürlük Fikri, Voltaire ve Burjuva Zihniyeti, Giambattista Vico ve Filoloji Düşüncesi, Rousseau'nun Tarihsel Konumu Üzerine, Gündelik Olanın Ciddiyetle Taklidi Üzerine, 19. Yüzyılda Avrupa'da Gerçekçilik, Romantizm ve Gerçekçilik, Marcel Proust: Kayıp Zamanın Romanı, Dünya Edebiyatının Filolojisi bölümleri var. Bu yazılar içinde en çok Dünya Edebiyatının Filolojisi dikkatimi çekti. Bu ifade sanırım Auerbach'ın yapmak istediği işi en layıkıyla anlatıyor. Kitabın sonunda Auerbach'ın Mektupları yer alıyor.

Auerbach'ın Benjamin'e yazdığı mektubu değerlendiren Vialon; "Dil tarihi açısından özellikle 1928'de gerçekleşen ve Benjamin'e ve Oeschger'e yazdığı mektuplarda barbarlaşma ile karşılaştırdığı dil devrimini ele alır. Dili standartlaştıran bu girişim her ne kadar herkesin dile ulaşımına eşit imkân sağladığına da Osmanlı'nın kültürel mirasına enişmek ancak küçük bir azınlık için mümkün olmaktadır. Bu eleştirinin temelindeki düşünce, tarihi olarak Napolyon sonrası Almanyası'nda yükselen milliyetçilik sonucunda dilin Fransızcadan ve diğer dillerden gelen etkilerden arındırılmasını savunan anlayışa karşı gelişen girişimlerle karşılaştırılabilir: 'Kutsal İttifak' döneminde beliren 'milli edebiyat' kavramına Goethe dünya edebiyatı görüşüyle, Wilhelm von Humboldt da dilin gelişimine ilişkin yaratıcı kuramıyla karşı çıkmışlardır. Auerbach, bütün dillerin Türkçeden gelişmiş olduğunu savunan Güneş Dil Teorisi desteğinde 'hayali bir kadim Türkçük ile kurulan bağlantı'nın hiçbir temeli olmadığını işaret eder. Bu çabanın tek işlevi modern Türk milletinin kuruluşuna bir mit sayesinde haklılık kazandırmaktır. Buna karşıt olarak Auerbach Giambattista Vico'nun felsefesi hakkındaki makalesinde dilin kökeninin 'sensus communis'e ve insanların çok çeşitli alanlarda kendini gösteren eylemlerine dayandığını göstermiştir." Zamanla bu teori sayesinde insanlar, uyduruk kelimeler yüzünden birbirlerini dahi anlayamaz hale geldi. Güneş Dil Teorisi galiba bir Babil efsanesi gibi olduğu için tozlu raflara kaldırıldı. Okuduğum eski bir gazete ilanında TDK'nun kelime bulana to kuruş verdiğini hatırlıyorum..